

INSON VA ETIQOD MASALALARI ADABIYOTDA

**Baxtiyorova Shaxlo Sanjar qizi**

*Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi*

*Ilmiy rahbar: PhD., B.Sh.Nurmuhammedov*

**MAQOLA  
MALUMOTI**

**ANNOTATSIYA:**

**MAQOLA TARIXI:**

*Received: 05.03.2026*

*Revised: 06.03.2026*

*Accepted: 07.03.2026*

**KALIT SO'ZLAR:**

*Ushbu maqolada adabiyotda inson va e'tiqod masalalarining yoritilishi tahlil qilinadi. E'tiqod tushunchasining mazmuni, uning inson ma'naviy olami va hayotiy tanlovlariga ta'siri adabiy asarlar misolida yoritib beriladi. Sharq va G'arb adabiyotida e'tiqodning turlicha talqin qilinishi, shuningdek, zamonaviy adabiyotda bu mavzuning dolzarbligi ochib beriladi. Maqola o'quvchini insonning ichki dunyosi, vijdoni va e'tiqodining ahamiyati haqida mushohada yuritishga undaydi*

Adabiyot azaldan inson ruhiyati, ichki kechinmalari va hayotga bo'lgan munosabatini aks ettirib kelgan. Inson va e'tiqod masalasi esa adabiyotda eng muhim va chuqur mavzulardan biri hisoblanadi. Chunki e'tiqod insonning dunyoqarashini, hayotiy pozitsiyasini va ma'naviy qiyofasini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Adabiy asarlarda e'tiqod orqali insonning kimligi, nimalarga ishonishi va qaysi yo'lni tanlashi ochib beriladi.

E'tiqod tushunchasi ko'pincha diniy ishonch bilan bog'lab talqin qilinadi. Ammo adabiyotda e'tiqod bundan ancha keng ma'noga ega. U faqat din emas, balki insonning adolatga, halollikka, yaxshilikka, vijdonga bo'lgan ishonchini ham o'z ichiga oladi. Ba'zi qahramonlar uchun e'tiqod — Allohga bo'lgan ishonch bo'lsa, boshqalar uchun u hayotiy tamoyillar, axloqiy qarashlar yoki insoniylik mezonidir.

Ko'plab adabiy asarlarda inson e'tiqodi sinovlar orqali ochiladi. Qahramonlar og'ir vaziyatlarga duch kelganda, ularning ichki dunyosida kurash boshlanadi. Aynan shunday holatlarda insonning e'tiqodi qanchalik mustahkam yoki zaif ekanligi namoyon bo'ladi. Kimdir e'tiqodiga sodiq qolib, qiyinchiliklarni yengib o'tsa, kimdir manfaat, qo'rquv yoki nafs sabab o'z ishonchidan voz kechadi. Bu jarayonlar orqali adabiyot inson ruhiyatining murakkab va ziddiyatli tomonlarini ko'rsatadi.

Sharq adabiyotida inson va e'tiqod masalasi asosan ma'naviy kamolot bilan bog'liq holda yoritiladi. Insonning sabrli bo'lishi, shukr qilishi, halol yashashi va vijdoniga quloq solishi e'tiqodning muhim belgisi sifatida tasvirlanadi. Bunday asarlarda e'tiqod insonni yomonlikdan tiyuvchi, uni to'g'ri yo'lga boshlovchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. E'tiqodli inson har qanday sinovda ham o'zligini yo'qotmaydi degan g'oya yetakchi o'rinni egallaydi.

G'arb adabiyotida esa e'tiqod masalasi ko'proq shaxsiy izlanishlar, ichki shubhalar va ruhiy iztiroblar orqali ochib beriladi. Qahramonlar ko'pincha hayot ma'nosini izlaydi, o'z ishonchini qayta ko'rib chiqadi, ba'zan esa e'tiqod bilan shubha o'rtasida qoladi. Bu holatlar insonning faqat kuchli emas, balki o'jiz tomonlari ham borligini ko'rsatadi. Aynan shu jihat adabiy qahramonlarni hayotga yaqinlashtiradi.

Zamonaviy adabiyotda inson va e'tiqod masalasi yangi shaklda talqin qilinmoqda. Bugungi asarlarda e'tiqod ko'proq insoniylik, erkin fikrlash, vijdon oldidagi mas'uliyat bilan bog'lanadi. Zamonaviy qahramonlar jamiyat bosimi, texnologiyalar ta'siri va tezkor hayot sharoitida o'z e'tiqodini saqlab qolishga harakat qiladi. Bu jarayonda ularning ichki kurashi, ikkilanishi va tanlovi asar markaziga chiqadi.

Adabiyotning asosiy vazifalaridan biri — o'quvchini o'ylantirishdir. Inson va e'tiqod masalalari yoritilgan asarlar o'quvchini o'z hayoti, o'z qadriyatlari va ishonchi haqida mulohaza yuritishga majbur qiladi. O'quvchi qahramon taqdiri orqali o'ziga savol beradi: "Men shunday vaziyatda qanday yo'l tutgan bo'lardim?", "Mening e'tiqodim qanchalik mustahkam?"

Adabiyotda inson va e'tiqod masalalari ko'pincha axloqiy tanlov bilan bog'liq holda yoritiladi. Qahramonning e'tiqodi uning so'zida emas, balki amalida, muhim qarorlar qabul qilayotgan paytda namoyon bo'ladi. Shu sababli adabiy asarlarda e'tiqod mavzusi hayotiy va ishonarli tarzda ochib beriladi.

Ayrim asarlarda e'tiqod jamiyat ta'siri ostida shakllanishi yoki sinovdan o'tishi ko'rsatiladi. Inson ba'zan o'z e'tiqodini saqlab qolish uchun jamiyat qarashlariga qarshi chiqishga majbur bo'ladi. Bu holat adabiyotda shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyat sifatida talqin qilinadi.

Masalan, Abdulla Qodiriy asarlarida qahramonlar milliy qadriyatlar, vijdon va e'tiqod o'rtasida tanlov qiladi. Fyodor Dostoyevskiy ijodida esa e'tiqod insonni ruhiy azobdan qutqaruvchi yoki aksincha, uni chuqur ichki iztiroblarga olib boruvchi kuch sifatida tasvirlanadi.

Shu jihatdan qaralganda, inson va e'tiqod masalalari adabiyotda faqat ma'naviy mavzu emas, balki inson ruhiyatini anglash vositasi ham hisoblanadi. Bu mavzu orqali yozuvchilar o'quvchini befarq qoldirmaydi, uni o'z hayoti va e'tiqodi haqida o'ylashga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, inson va e'tiqod masalalari adabiyotda doimo muhim o'rin tutgan va bundan keyin ham dolzarbligini yo'qotmaydi. Chunki inson bor ekan, uning ishonchi, vijdoni va ma'naviy izlanishlari ham davom etadi. Adabiyot esa ana shu jarayonlarni badiiy shaklda aks ettirib, insonni ma'naviy jihatdan boyitadi va uni o'zligini anglashga undaydi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Xamsa. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot.
2. Abdurauf Fitrat. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Ma'naviyat.

- 
3. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar. — Toshkent: Sharq.
  4. Fyodor Dostoyevskiy. Jinoyat va jazo. — Toshkent: Jahon adabiyoti.
  5. Lev Tolstoy. Inson nimasi bilan yashaydi. — Toshkent: O'qituvchi.
  6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat.